

8. Пиотровский Р.Г., Бектаев К.Б., Пиотровская А.П. Математическая лингвистика. – М., 1977.
9. Рожкова Д.К. Лингвостатистический анализ английского глагола в плане категории аспектуальности. Автореф. дисс... канд. филол. наук. – Калинин, 1979.
10. Шелякин М.А. Основные проблемы современной русской аспектологии // Известия Воронежского гос. пед. института. – Воронеж, 1975.
11. Ярцева В.Н. Иерархия грамматических категорий и типологическая характеристика языка. В кн.: Типология грамматических категорий. – М., 1975.

Анотація. Стаття присвячена проблемам аспектуальності в сучасній англійській.

На основі польового підходу до вивчення проблеми аспектуальності з позицій теорії мовної поняттєвої категорії встановлені функціональні особливості морфологічних і лексичних аспектуальних засобів, а також їхні структурні характеристики й характер взаємодії в процесі спільного функціонування.

Ключові слова: аспектуальність, категорія часу, граматична метафора, часові форми.

Summary. The article deals with the problem of aspect in modern English philology. On the grounds of semantic fields to study problems of aspect, functional peculiarities of morphologic and lexical aspect means were defined as well as their structural characteristics and the way of their interrelation in the process of co-functioning.

Key words: aspect, category of time, grammatical metaphor, tense forms.

УДК 82-311.8

АЛЕКСЕНКО В. Ф.

КОНЦЕПЦІЯ ЛЮДИНИ В “СЕНТИМЕНТАЛЬНІЙ МАНДРІВЦІ” Л. СТЕРНА

Парадокс Стерна полягає, по-перше, в тому, що, хоча письменник визнається “батьком” нового літературного напрямку – сентименталізму (сам термін утворився від назви його відомого роману “Сентиментальна мандрівка”), творчість цього автора знаменує собою радше заключний, зрілий етап розвитку англійського сентименталізму. По-друге, не можна сказати, що герої (і насамперед оповідач) Стерна, зокрема – у згаданому романі, цілком “вкладаються у сентименталізм”. Навпаки, ми часто зустрічаємо в його творах відверте кепкування з ідеалів сентименталізму, що навіть дозволило свого часу Д. Затонському визначити Стерна як постмодерніста¹. Нині формується течія, яка піддає сумніву традиційну нерозривну пов’язаність письменника виключно з сентименталізмом [див.: 4, 6]: з’являються дослідження, автори яких знаходять у Стерна риси літератури рококо [2, 5, 11, 16]. Звичайно, це найперше стильова проблема, але ж рококо – це ще й світогляд, побудований на ідеї гри; характерні формули “Мистецтво жити рокайльно” (Н.Т. Пахсарьян [11]); “Мистецтво гри на годинникових стрілках за Стерном” (К. А. Карслян [7]); “Рокайльне кепкування над сентиментальним героєм в епоху Просвітництва” (П. Ю. Єрмакова [5]). Утім, не йдеться про те, аби “перемістити” Стерна від сентименталістів до письменників рококо. Як пише П. Ю. Єрмакова: “Хотілося б підкреслити, що я не вважаю “Сентиментальну мандрівку” романом рококо в чистому вигляді. Рокайльні характеристики, які ми виявили, вступають у складні взаємини зі стилістикою сентименталізму і з традицією просвітницького роману мандрівки. І всі вони разом узяті є предметом рефлексії, іронії та пародії для Лоренса Стерна, який створив навмисно ускладнену романну структуру, повну внутрішніх стильових взаємодій, одним з елементів якої є стиль рококо”; далі дослідниця відзначає, що для “Сентиментальної мандрівки” характерна гра – на всіх рівнях – “реального” та “ілюзорного”; що “гра точок зору є основною пружиною розгортання дії”, а “нарація від першої особи типова для роману рококо”; що читачі, які цього не зрозуміли (серед них, подібно, опинився навіть Т. Смолетт), винуватили Стерна в гріхах Йорика” [5, 33].

Щоб якось розібратися в цих парадоксах, звернемося до кардинального питання, яке особливо хвилювало людей XVIII століття: проблеми *природи людини*. Адже в цю пору розпочався величезний культурний зсув: на зміну традиційному церковному погляду на людину як істоту “зіпсовану” гріхом (св. Августин), яка може хіба що відновити в собі затьмарений образ Божий (і

¹ Утім, Д. Затонський дотримувався того погляду, що всяка епоха має “власний” постмодернізм [див.: 3].

то за допомогою Христа й Церкви), приходять секуляризована свідомість, яка ґрунтується на ідеї природного права людини на життя й вільні вчинки, підносить вітальну енергію та ініціативу індивідуальності, “розкріпає” мораль та загалом усі соціальні орієнтації людини. Сентименталістів насамперед цікавила якраз природа людини: вони, всупереч класицистичній програмі, яка базувалася на диктаті Розуму, висунули гасло Чутливості, “життя серця”, і саме завдяки сентименталістам європейська культура заново відкрила “внутрішню людину” – але вже не в старовинному аспекті “сповіді в гріхах”: людина Просвітництва перестала стидатися прояву почуттів, кохання, пристрастей, і цей процес емоційного “розкріпачення” продовжується по сьогодні (безпосереднім відлунням цієї програми Просвітництва є нинішня масова культура² – від порнографії до молодіжної субкультури *emo*). Але сентименталізм ще лишився у параметрах “джентльменської” поведінки, обмежуючись сферою психологічного (хоча поява сентименталістських творів була сприйнята як виклик і “безсоромність”). Його типові риси – “увага до внутрішнього світу людини, возвеличення почуттів, підкреслене емоційне начало, апологія задушевності, простоти й природності” [9, 76].

Але тут на нас чекає черговий парадокс: Стерн водночас – і людина своєї епохи, син Просвітництва, що намагається розібратися в механізмі мислення і поведінки людини, і – священник англійської церкви, яка, хоча й надихалася ідеями Реформації, усе ж таки дотримувалася догматичного погляду на людину як єдність тілесного, душевного та духовного³. Неважко зрозуміти, що з цього погляду нова, за природою своєю секуляризована культура, в першу чергу – літературна програма сентименталістів, зосереджена якраз на *душевній людині*: її цікавить найперше вже не богоосягнення (*людина духовна*); не на першому місці поки що стоїть і життя тіла⁴. Отож, перед нами оригінальний священник-письменник, в центрі уваги якого є не духовна, а душевна людина? Таких, утім, ця епоха знала: досить пригадати автора “Манон Леско” – абата Прево (що був абатом радше з життєвої необхідності, аніж з покликання). Але усе ж таки це – дуже своєрідна, нетипова ситуація, яка робить постать Стерна ще більш оригінальною й загадковою.

Допомогти глибше зрозуміти позицію автора може аналіз концепції людини в “Сентиментальній подорожі” – програмному творі Стерна і всього сентименталізму в цілому.

Між тим якраз концепція людини у цьому творі, який являє собою контамінацію опису пригод мандрівника по чужих краях (враженнями “зовні”) зі щедро насиченим психологізмом описом власних почуттів, викликаних цими враженнями, і не була предметом особливої уваги дослідників. Сьогодні Стерна вивчають з різних точок зору. Є, наприклад, розвідки про Стерна і британський асоціанізм XVIII ст., Стерна і метафори свідомості у філософській психології XVIII ст., про ігротерапію Стерна [праці А. Хитрова: 13, 14, 15], про проповіді Стерна [11], вже згадані вище дослідження проблеми “Стерн і рококо”.

Але зрозуміти до кінця усі ці речі не можна, поки не усвідомлено письменницьку концепцію людини, письменницьке розуміння природи і місця людини в ній, природи самої людини. Як священник, Стерн не міг би виходити за межі загально визнаної християнством доктрини Августина (гаряче підтриманої і в пору відмови від шанування Отців Церкви кальвінізмом – через англійських пресвітеріанців це Стернові мало бути добре відоме): людина від народження несе на собі печать первородного гріха богоборства й непокори, бунту проти Творця. В епоху Стерна з’явилися вже відверті богоборці й серед філософів, і серед літераторів – наприклад, Блейк, не кажучи вже про тотальне “обмирщення” суспільства. Нікого не дивувало, наприклад, що Прево, духовна особа, був поетом “пристрастей”. Тому цікаво, що автора ототожнювали з його дещо легковажним пастором Йориком: яка б не була між ними прірва, усе ж таки будь-який персонаж є частиною душі автора. Іншими словами, погляд Стерна на людину постає достатньо відстороненим від тієї простоти і “незіпсованості”, що їх поетизував сентименталізм.

На перший погляд, здається, концепція людини у романі Стерна цілком відповідає сентименталістським канонам. Його герой – немов еталон щедрості, взаємодопомоги та доброго ставлення до людей: “*When man is at peace with man, how much lighter than a feather is the heaviest of metals in his hand! he pulls out his purse, and holding it airily and uncompressed, looks round him, as if he sought for an object to share it with*” [р. 2; тут і далі ми посилаємося на джерело: Sterne Laurence. A sentimental journey through France and Italy. Мультязиковий проект Ильи Франка franlang.ru (117 р.)]. “*Когда человек живет со всеми в мире, насколько тогда тяжелейший из металлов легче перышка в его руке! Он достаёт кошелек и, держа его беспечно и небрежно,*

² Про зв’язок “проекту Просвітництва” і нинішньої масової культури див. у статті Г. Тульчинського [10].

³ Строго кажучи, ап. Павло поділяв людей на *тілесних, душевних і духовних* – за ознакою домінації того чи іншого начала (1 Кор.).

⁴ Хоча філософія сенсуалізму, розвиток природничих наук і медицини, та й характерний культ фізичної праці (його сповідували навіть аристократи), так само, як і зародження – саме в Англії – спорту в сучасному розумінні цього слова, забезпечували постійне зростання інтересу до *людини тілесної*. Але цей інтерес визначиться як домінуюча орієнтація лише в середині XIX ст., в епоху торжества атеїстично-матеріалістичних ідей. Характерно, що певною мірою наближав цю перспективу стиль рококо з його способом бачення світу [16].

озирається кругом, точно отыскивая, с кем бы им поделиться”; “... когда же довольно нескольких слов, чтобы выручить несчастного из беды, я ненавижу человека, который на них посягнется” [544; тут і далі ми посилаємося на джерело: Стерн Лоренс “Сентиментальное путешествие по Франции и Италии”, – М.: Худож. лит., 1968. – С.543-651].

Це, найперше, – типово християнська чеснота, яку сентименталізм однозначно схвалює. Водночас Стерн будує характер головного героя ще й у відповідності до теорій Юма та Сміта, в яких основною етичною категорією є симпатія до ближнього, та з іншого боку – Йорик є не лише типовим сентименталістським героєм, але і його запереченням [6, 95].

Пристрасть до мандрівок, яка владно керує пастором Йориком, не вписується в тип християнської поведінки. Подорожувати задля розваги, колекціонування мимобіжних вражень від “чужого”, – це мало схоже, скажімо, на місіонерство. Це – дух авантюри, пригоди, розваги, який характеризує “зовнішню”, а не “внутрішню” людину. Але Йорик у романі постійно повертається до теми подорожі, мета якої втім, як поступово з’ясовується, також невіддільно пов’язана з “життям серця” героя: “*What a large volume of adventures may be grasped within this little span of life by him who interests his heart in every thing*” [р. 24]. “Какой толстый том приключений может выйти из этого ничтожного клочка жизни у того, в чьем сердце на все находится отклик” [с. 565]. Або ще більш щиро: “*It is a quiet journey of the heart in pursuit of Nature, and those affections which arise out of her, which make us love each other, – and the world, better than we do*” [р. 78]. “*Это скромное путешествие сердца в поисках Природы и тех приятных чувств, что ею порождаются и побуждают нас любить друг друга – а также мир – больше, чем мы любим теперь*” [с. 615].

Отож, мета наратора – “пошуки Природи” (яка сама собою розуміється як Правда і Любов; пор. з християнською максимомою: *шукайте Царства Небесного і правди його, а все інше додасться вам*). Він чекає від реального світу начебто картини райського саду, в якому панують любов та прихильність, – це, так би мовити, мусить бути “повернений рай”. Та, на жаль, справжня природа людини далека від простодушної й щирої доброзичливості. Так, зустрівши старого французького офіцера, стернівський пастор чує від нього прекраснодушні міркування, що начебто співпадають з думками самого Йорика, – про корисність подорожування “*the advantage of travel, as it regarded the scavoir vivre, was by seeing a great deal both of men and manners; it taught us mutual toleration; and mutual toleration, concluded he, making me a bow, taught us mutual love*” [р. 58], яка “*заключается в том, что оно позволяет увидеть великое множество людей и обычаев; оно учит нас взаимной терпимости; а взаимная терпимость, – заключил он с поклоном в мою сторону, – учит нас взаимной любви*”. [с. 596]. Ці слова сприяли укріпленню доброго враження від співбесідника: “*The old French officer delivered this with an air of such candour and good sense, as coincided with my first favourable impressions of his character:— I thought I loved the man; but I fear I mistook the object; – ’twas my own way of thinking – the difference was, I could not have expressed it half so well*” [р. 58]. “*Старый французский офицер произнес это с такой прямотой и так детально, что во мне сильно укрепилось первоначальное благоприятное впечатление от него – я вообразил, что люблю этого человека; но боюсь, я ошибся насчет предмета моих чувств – им был мой собственный образ мыслей, но только с тем различием, что я бы не мог и вполнину так хорошо его выразить*” [с. 596]. Отже, пастор, який мандрує не “по вертикалі” (в Небо), а “по горизонталі” земних переміщень, зовсім не є серцевідцем, як можна було б очікувати. Він, що так прагне бути чутливою людиною, часто йде на поводу у власних почуттів, а не розуму, і це призводить його до постійних помилок в оцінюванні своїх знайомих. І його почуття, коли потрібно оцінити реальні об’єкти, з якими він стикається у подорожі, виявляються для нього скоріше перешкодою, аніж допомогою.

Зазначимо, що не лише світ людей викликає у Йорика бурхливу емоційну оцінку: він готовий наділити власною емоцією любові і приязні не лише зустрічних іноземців, а й стихію вітального життя, наприклад – рослинного: “*I declare, said I, clapping my hands cheerily together, that were I in a desert, I would find out wherewith in it to call forth my affections: – if I could not do better, I would fasten them upon some sweet myrtle, or seek some melancholy cypress to connect myself to; – I would court their shade, and greet them kindly for their protection. – I would cut my name upon them, and swear they were the loveliest trees throughout the desert: if their leaves wither’d, I would teach myself to mourn; and, when they rejoiced, I would rejoice along with them*” [р. 25].

“*Ручаюсь, – сказал я, весело хлопая в ладоши, – что, окажись я в пустыне, я непременно отыскал бы там что-нибудь способное пробудить во мне приятные чувства. – Если бы не нашлось ничего лучшего, я бы сосредоточил их на душистом мирте или отыскал меланхолический кипарис, чтобы привязаться к нему – я бы вымалывал у них тень и дружески их благодарил за кров и защиту – я бы вырезал на них мое имя и поклялся, что они прекраснейшие деревья во всей пустыне; при увядании их листьев я научился бы горевать, и при их оживлении ликовать бы вместе с ними*” [с. 565-566]. Неодноразово протягом подорожі він буде співставляти світ людей та природи і бачити тут прозорі паралелі.

Це стирання кордонів між світом природи й світом людини витікає не з християнського погляду, згідно якому природа часто бунтує проти Творця і часто є притулком демонів (натурі тут опозиційна культура, світ духу), а з “пантеїстичних” традицій руссоїзму. “Серце” для руссоїста було основоположним світоглядним принципом, і саме “через серце, почуття здійснюється внутрішній, органічний зв’язок людини з природою і, дослухаючись до їхнього голосу, людина вловлює її веління й закони” [8, с. 217]. Тут, проте, міститься одна богословська тонкість: у Старому Завіті термін *серце* уживався як еквівалент поняття *сумління*, координації власного розуміння речей людиною з Божим задумом (у Новому Завіті в цьому випадку уживається слово *совість*). У секуляризованій свідомості руссоїста *серце* означає, як бачимо, зовсім інше: “автономне” від Бога існування людської свідомості.

Культ же розуму, який ми звикли однозначно співвідносити зі спадщиною класицизму, насправді закорінений у церковній схоластиці Середньовіччя, яка, з одного боку, розвивала традиції античної софістики, а з другої – базувалася на біблійному розумінні переваги *мудрості* над *пристрастю*. Не лише Буало, а й “відставлена” ним Біблія вчила керуватися розумом, а не емоцією. Йорик неодноразово розмірковує над порівнянням розуму та почуттів – і завжди робить вибір на користь почуттів. Скажімо, світ фантазій та ілюзій дозволяє забути про власні нещастя і, співпереживаючи Енею й Дідоні, можна знайти в цьому заспокоєння: “*Surely this is not walking in a vain shadow – nor does Man disquiet Himself in vain by it: – he oftener does so in trusting the issue of his commotions to reason only. – I can safely say for myself, I was never able to conquer any one single bad sensation in my heart so decisively, as beating up as fast as I could for some kindly and gentle sensation to fight it upon its own ground*” [р. 80].

“*Поустине это не значит витать в царстве пустых теней – и не попусту доставляет себе человек это беспокойство – чаще пустыми бывают его попытки доверить успокоение своих волнений одному только разуму. – Смело могу сказать про себя: никогда я не был в состоянии так решительно подавить дурное чувство в моем сердце иначе, как призвав поскорее на помощь другое, доброе и нежное чувство, чтобы сразить врага в его же владениях*” [с. 617-618]. Він ладен гаряче звинувачувати “мудрагелів” у черствості, і апелює до самого Бога, який, мовляв, створив людину пристрасною: “*Yes, – and then – . Ye whose clay-cold heads and luke-warm hearts can argue down or mask your passions, tell me, what trespass is it that man should have them? or how his spirit stands answerable to the Father of spirits but for his conduct under them? If Nature has so wove her web of kindness, that some threads of love and desire are entangled with the piece, – must the whole web be rent in drawing them out? – Whip me such stoics, great Governor of Nature! said I to myself: – wherever thy providence shall place me for the trials of my virtue; – whatever is my danger, – whatever is my situation, – let me feel the movements which rise out of it, and which belong to me as a man, – and, if I govern them as a good one, I will trust the issues to thy justice; for thou hast made us, and not we ourselves*” [р. 87]. “*Да – и тогда – Вы, чьи мертвенно холодные головы и тепловатые сердца способны побеждать логическими доводами или маскировать ваши страсти, скажите мне, какой грех в том, что они обуревают человека? Или как дух его может отвечать перед Отцом духов только за то, что действовал под их влиянием? Если Природа так соткала свой покров благодати, что местами в нем попадают нити любви и желания, – следует ли разрывать всю ткань для того, чтобы их выдернуть? – Бичуй таких стоиков, великий Правитель природы! – сказал я про себя. – Куда бы ни закинуло меня твое провидение для испытания моей добродетели – какой бы я ни подвергся опасности – каково бы ни было мое положение – дай мне изведать во всей их полноте чувства, которые из него возникают и которые мне присущи, поскольку я человек, – если я буду владеть ими должным образом, я спокойно доверю решение твоему правосудию; ибо ты создал нас, а не сами мы себя создали*” [с. 624]. Проте, тим не менше, самому Йоріку бажання віддатися почуттям приносить часто лише шкоду. Стерн показує зворотний бік чутливості свого героя, яка часто межує з наївністю або й глупством [1, с. 325]. Цікаво, що Йорік сам часто кепкує зі своїх міркувань. Так, спочатку він нібито цілком серйозно й аргументовано доводить, що ув’язнення до Бастилії не являє собою нічого страшного навіть для невинної людини. Більше того – якщо вона невинна, то через місяць-півтора, коли вона вийде на свободу, вона буде кращою й мудрішою, ніж до свого ув’язнення. Водночас цим переконливим твердженням передує фраза – “*Is it folly, or nonchalance, or philosophy, or pertinacity – or what is it in me?*” [р. 65]. “*глупость ли то была, беспечность, философский взгляд на вещи, упрямство или что иное?*” [с. 603], – яка примушує принаймні засумніватися у поданих нижче викладках. Тим більше, що далі слідує історія про шпака у клітці, яка не залишає сумніву у помилковості міркувань щодо можливості розгляду ув’язнення як блага. Голос шпака нагадував голос дитини, що жаліється на неможливість вийти: “*I vow I never had my affections more tenderly awakened; nor do I remember an incident in my life, where the dissipated spirits, to which my reason had been a bubble, were so suddenly call’d home. Mechanical as the notes were, yet so true in tune to nature were they chanted, that in one moment they overthrew all my systematic reasonings upon the Bastile; and I heavily walked upstairs,*

unsaying every word I had said in going down them” [р. 66]. “Клянусь, никогда сочувствие не пробуждалось во мне с большей нежностью, и я не помню в моей жизни случая, когда бы рассеянные мысли, потешавшиеся над моим разумом, с такой быстротой снова собрались вместе. При всей механичности звуков песенки скворца, в мотиве ее было столько внутренней правды, что она в один миг опрокинула все мои стройные рассуждения о Бастилии, и, понуро поднимаясь по лестнице, я отрекался от каждого слова, сказанного мной, когда я по ней спускался” [с. 604].

Отож, результатом слідування по шляху пристрастей є В’язниця, цей стародавній християнський символ рабства духу, в даному випадку – символ поневолення *духовної* людини людиною *душевною*. Або, як кажуть в Україні, *дай серцю волю – заведе в неволю...*

Список використаних джерел

1. Атарова К. Н. От “Тристрама Шенди” к “Сентиментальному путешествию” / Ксения Николаевна Атарова // Известия Академии наук СССР. Серия литературы и языка. – 1973. – Т. XXXII. – Вып. 4. – С.321–333.
2. Дешковец Н. В. Магистральная эволюция романов Лоренса Стерна: от барокко к рококо / Надежда Владимировна Дешковец // Барокко и классицизм в истории мировой культуры: М-лы междунаро. науч. конф.– СПб: Санкт-Петербургское философское общество, 2001. – Вып. 17. – С. 103–106.
3. Затонский Д. С. Постмодернизм: гипотезы возникновения / Дмитрий Сергеевич Затонский // Иностранная литература. – 1996.– № 2. – С. 3–23.
4. Елистратова А. А. Английский роман эпохи Просвещения / Елистратова А.А.. – М.: Наука, 1966. – 472 с.
5. Ермакова П. Ю. Рокайльная насмешка над сентиментальным героем в эпоху Просвещения: Формы стилевого взаимодействия в романе “Сентиментальное путешествие по Франции и Италии” Лоренса Стерна / Ермакова П.Ю. // Философский век: Альманах. – СПб: Санкт-Петербургский центр истории идей, 2008. – Вып. 34. Человек в философии Просвещения. – С. 28–42.
6. История зарубежной литературы XVIII века: Уч. [для филол. спец. вузов] /З. И. Плавский, А. В. Белобратов, Е. М. Апенко и др.. – М.: Высш. шк., 1991. – 335 с.
7. Карслян К. А. “Искусство игры на часовых стрелках по Стерну” / Карен Карслян // XVIII век: искусство жить и жизнь искусства: четвертая междунаро. науч. конф.: Сб. науч. раб.– М.: Эконинформ, 2004 – С. 141–153.
8. Наливайко Д. С. Искусство: направления, течения, стили / Дмитро Сергійович Наливайко. – К.: Мистецтво, 1980. – 288 с.
9. Ніколенко О. М., Мацапура В. І. Літературні епохи, напрями, течії / Ольга Миколаївна Ніколенко, Валентина Іванівна Мацапура. – К.: Педагогічна преса, 2004. – 128 с.
10. Пахсарьян Н.Т. Искусство жить рокайльно / Наталья Тиграновна Пахсарьян // XVIII век: Искусство жить и жизнь искусства: Сб. науч. тр. М.: Экон-Информ, 2004. – С. 205–217.
11. Строганова М. В. Проповеди Лоренса Стерна / Строганова М.В. // Другой XVIII век: М-лы третьей науч. конф. по проблемам литературы и культуры (18–20 апреля 2002 г.) – М.: Экон-Информ, 2002. – С. 197–206.
12. Тульчинский Г. Л. Маркетизация гуманизма. Массовая культура как реализация проекта Просвещения: российские последствия / Григорий Львович Тульчинский // Antropolog.ru: Электронный альманах о человеке. –[Б.м.], [б.г.]. – Режим доступа: <http://www.antropolog.ru/doc/persons/tulchinskiy/toulch5>.
13. Хитров А. Лоренс Стерн и британский ассоцианизм XVIII в. / Арсений Хитров // Вопросы философии. – 2008. – № 1. – С. 132–140.
14. Хитров А. Джон Локк, Лоренс Стерн и метафоры сознания в философской психологии XVIII века / Арсений Хитров // Философия сознания: классика и современность: Вторые грязновские чтения, М.: Издатель Савин С. А., 2007. – С. 45–54.
15. Хитров А. В. Материя и смысл: игротерапия Л. Стерна / Арсений Вячеславович Хитров // Философский век: Альманах. – СПб: [Б.и.], 2008. – Вып. 34. Человек в философии Просвещения. – С. 172–187.
16. Brady P. Sweet Disorder: Atomistic Empiricism and the Rococo Mode of Vision // Studies in Eighteenth Century Culture. – 1977. – № 7. – P. 451–461.

Анотація. У статті розглянуто погляд Стерна на людину та її “чутливість”, який виражено в програмному творі європейського сентименталізму “Сентиментальна мандрівка”. Всупереч багатьом усталеним оцінкам, тут подано висновок про християнський характер концепції людини у письменника, який іронічно зображує “людину пристрастей”.

Ключові слова: концепція людини, сентименталізм, рококо, чутливість, іронія.

Summary. In the article the position of Sterne who interpretes a Man and his "sensitivity", which is shown in programmatic book of European sentimentalism "A sentimental journey" is considered. Despite many stated estimations, the conclusion is demonstrated here about Christian character of the writer's conception of a Man who represents "the man of passions ironically".

Key words: conception of man, sentimentalism, rococo, sentimentality, irony.

УДК 811.161.2'367.332:821.161.2-3.C1/7.08

Андрухова Т.А.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ В ІДІОСТИЛІ УЛАСА САМЧУКА

Поетичність окремих слів і постійних сполучень незначна порівняно з виразністю сполучення слів, тобто речень. Речення, побудовані за схемою: підмет – присудок – другорядні члени, становлять той ґрунт, на якому міцно тримаються синтаксичні надбудови. Прості речення, хоч і не вичерпують багатства всіх синтаксичних і стилістичних форм, виступають як необхідні елементи стилістичної організації мови. Вони є важливим засобом стилістичного урізноманітнення мовлення, опорою для розгортання стилістичних якостей мови [6, 4].

Твори Уласа Самчука репрезентують різноманітну семантико-синтаксичну структуру простих речень, які є функціонально важливими в тексті. На особливу увагу заслуговують функції простих речень, що аналізуються на семантико-граматичному рівні за ознаками односкладності та двоскладності, повноти та неповноти, неускладненої та ускладненої структур, що дає широкі можливості для дослідження поетичної мови письменника й обумовлює її актуальність.

Мета статті – дослідити особливості простих речень, властивих самотності стилю Уласа Самчука, проаналізувати характерні для простого речення засоби художності, які роблять мову письменника експресивною, художньо-образною.

Односкладні конструкції в синтаксичній структурі функціонально різні та виявляють неоднакову продуктивність відносно типів. На фоні навіть нешироких контекстів номінативні речення яскраво виявляють свою стилістичну якість. Вони – оригінальні як своєю формою, так і значеннєвим колоритом та яскраво виділяються серед інших одиниць. Номінативні речення в художніх творах Уласа Самчука несуть особливу увиразненість, емоційну напруженість, створюють статичні описи (потрібна міра динамічності при цьому компенсується суміжними реченнями), вносять експресивний ефект: *Зима непевна. Метелиці, відлиги* [8, с.116]; *Жита, пшениці, знов жита. Отам далі темно-зелена купа дерев. Невеликий застиглий хуторець – біла хата, сіра клуня, кудлатий, як вівця, вишняк. Лінива, поплямлена маковим цвітом, долина, таємничий, закритий величезною черешнею, яр* [7, 537].

Міцно увійшли в мовну практику Уласа Самчука безособові речення, стилістичні якості яких надають змістові більшої наочності, свіжості, жвавості. Безособові конструкції часто виступають основним елементом вислову складних фактів мислення та почуття людини. Вони виразно забарвлюють контекст експресивним тоном, оформлюють оцінку різноманітних та яскравих явищ природи, реагування мовця на різні події [1, 28]. Безособові конструкції вдало фіксують особливо піднесені відчуття, враження, настрої та інші людські переживання і реакції на об'єктивну реальну дійсність: *І страшно іноді тут буває. Одного разу Ряба затягнула Володька геть під самий Клопінський ліс. Що він тут находився та настраждався* [7, 68]; *Володькові сумно. Ще й ще раз обдумує свою школу* [7, 165].

Стан людини, незалежні від її волі дії, почуття, бажання, прагнення, намагання, яскраві психологічні моменти – все це вдало змалював Улас Самчук безособовими конструкціями: *Ми ж прилипли до землі і лежимо. Холодно, мокро* [7, 331].

Опис явищ природи, що вражають людину, письменник майстерно передає через безособові речення. Такі конструкції виступають надзвичайно художніми і виразними: *Сильно пахло сонцем, свіжим повітрям, весною* [7, 98]; *Вечоріє. По небі летять клубаті хмарини* [7, 397].

В мовотворчості Уласа Самчука досить поширені безособові конструкції на *-но*, *-то*, *-ло*. Речення, в яких дієслівність стає домінантною, висловлюють особливої сили дійовість, енергійність і разом з тим експресивність: *У лісі децю прохолодніло. Йдеться легше. Жарти і сміх стихають, бо ще півгодинки, ще пара кілометрів, і перед очима Почаїв* [7, 317]; *Ще темнуватю. Сонце ще за обрієм, десь там за лебедським зрубом* [7, 123]; *Як неймовірно радісно. Володько забуває все те, що було недавно* [7, 316].